

IZADIA ZAINDU EUSKAL TOKI~IZENAK MUNDUAN ETA EUSKAL EDESTIA VIII.

2.4. Nortzuk izan ziran Ario ta Indoeuropeotarrak.

Zazpigarren orrialdian eta leenengo zatiaren seigarren atalean adierazten dot, nor eta nortzuri esaten eutsen Ario edo eta Indoeuropeoak dirala.

Nik, jakitunen artean ibilita sarritan entzun neban, Munduko gizakia sei tximu mota ezberdiñakaz osotzen dala, eta gaur Theo Wennemann jermaniar ele jakintzaren maixua, Peter Foster, Kanbridgesko ikastetxe nagusian jenetikaren irakaslea dana, eta beste jakitun askori esker danok dakigu: “Makakus Rhesus”etik gatozela, euren azterketak ala emoten daualako, eta euren

artean ulermentzeko lortu eben leen Euskerazko mintzoera bidetik dala.

Ele-jakitunai burukomin aundiak emon eutsezan Indoeuropeotarren Izkuntzazko arloak.

Menperatzaile maltzurak, sekula ez dabelako gura izan, egirik argitu daiten, edo euren maltzurrezko guzurak argi zabalean geratzen diralako, alegiñ aundiak egiten dabez billakarien azter-lan orreik, Bereztasunezko legera ez egiezan urbildu.

A ta guzti, jakitunen izkuntzazko azter-lan bidetik, izkuntz orreik daukien azpiko edo oiñarrizko bardintasunagaitik, izkuntz bakar batetik sorturikoak dirala deritxe.

Goiko edesti laburretan ikusi dogu, menperatzailleak euren sasi eritxiak aurrera eroateko, zelako erak edo arauak⁽¹⁾ erabilten dabezan besteak daukien nortasunaren ordezko ardurak ezereztuteko.

Izkuntzalari batzuk⁽²⁾ orregaitik, guzurraren mugara elduta eta adierazpenik gabe geratzen diranean alde batetik, eta bestetik, menperatzailleak goi aldetik Damoklesen ezpata dindilizka eukielako prest, izkuntzaren zalantzazko gauza guzti orreik Indoeuropear zorroan sartutako erabakiagaz, garbituta geratzen ziralako gogoratzen ziran. Ekintza orreik baiña, urrin dagoz egitik.

Adibidez: Zergaitik Gaztelera eta Katalan latin kumeak indoeuropeo zorroan sartu ?.

Ez ziran sortu biak latin eta Euskeraren bitartez ?.

Edo, latiñaren mendeko ekintzatik ?.

Baragarria da zorro orreitan danak nastuta sartzea, jakinda gaiñera, Latiña, Etruskoak Griegoen izkitegiaren laguntzagaz, euren izkuntzatik sortu ebe-

la, eta Etrusko ta Sumerioa izkuntzak, sustrai bategoak dirala.

Felix Zubiagak ondo argitzen dauz orren gora berak. Adibidez: Berbea, esan izan éko elburua bete dagian eta oiturazko arau zaletasunean, Izadi onen berezko antolakuntzagaz egokituta egon daiten, baita oroimenaren atzekadarik ez daiten egon, atsegintasunezko ardura aundiz zaindu zala, bere galduerak danoen oarkabeen atzerakada galanta egin ebalako, ele jakitunezko gorputza edo talde osoa ez dalako bir jabetzen, ermeneutika edo adierazketaren gabetasunean kokatuta dagozelako.

2.5. Zergaitik euren leiñuen erri aldak?.

Jendekuntzazko jakiturian be maillakoak izan, edo ta siko-neurri aundi baten Omo Sapiens asieraren oiturari jarraituz askatasunezkoak izan ziralako, euren oldozmeneko asmakizunetan ez ziran eltzen

(1) Mundu oneitan beste biderik ez dagolako. (2) Geienak aldi-luze baten.

besteak morroitasunera menperatzen, eta Asia, India eta Afrikako menperatzailetasunaren jarraibideak gogortzen asi zirala ikusiz, eurak etxe gabeko edo alderraezkoak⁽¹⁾ izanda, errez iruditu leike zergaitik euren leiñuen erri aldak.

3. Zer edo nortzuk izan ziran Etruskoak ?.

Etruria, Arno ta Tiber ibai bitartean kokatuta egoan ⁽²⁾ eta iñork ez daki nondik agertu ziran.

Herodotok, Tirrenokoakin antz emoten dautso, eta Asia Txikerratik Italian agertu zirala diño.

Beste batzuen esanetan Europaren erditik agertu zirala eta oraingo edestilarien gora beran, Arno ta Tiber bitartean bizi ziranarekin apur apurka sortu zala. K.a. VIIIIn gizaldian amabi laterritasunezko Urietan jaurkintzazko antolamenduan kokatuta ta danak arremanduta erlijiozko alkartasun edo batasun baten.

Euren jaurkintzazko agintaritzza, Andi-Mandiak⁽³⁾ bideratzen eben, sortzez, odolez edo ondorengo⁽⁴⁾ iraspenean egokituta euki ebana.

Mariñelgintzan zentzun aundikoak izan ziralako, Lurrarteko Itsasoaren erri nagusi guztiakaz euki ebezan arreman sendoak. Eta ez euken lotsarik euren gizabidea aberastuteko, Italian, Ekialdeko Si-

rio, Ejiptzio eta Griegoen jakintzazko aurrerakuntzatik bear ebena artzen.

Itsas aldeko lurrak ondo landuta eukinez gain, langintzan trebetasun aundiak artu ebezan eta merkataritzazko salerosketan maixutasun aundia.

VIIIn gizaldi erditik onantza, euren zabalkuntza erabagi eben, eta Erroma, gizaldi bateko agintaritzan zuzendu eben.

Adriatiko Iparraldetik itsasalde guztia eta Korzikako ugartea menderatuta euki arren, Uri nagusien bereiztasunak ez eutsen izten batasun batera eltzen. Eta euren maldabera, VIIn gizaldean Erromatarren aurka asi ziranetik onantza asi zan.

509an, Griegoak, Samnitak eta galoak alkartuta, Etruskoaren erregea kanporatu eben eta euren lur guztiakaz geratu ziran.

K. a. IVIn gizalditik onuntz, erromatarrek euren Uri nagusi guztiakaz geratu ziralako, eurenagandik babesteko premiña euki eben, eta K.a. 295an Erromatarrengaitik guztiz menderatuta, K.a. 90n urtean erritarteen gizarteko guda ostetik, erromatarren uritargo edo erritargoa⁽⁵⁾ artu bear izan eben.

Etruskoaren jendekuntza, bere inguruan egon ziran Unbroak, Liguritarrak eta Sabinoen erri guztietatik bereizpendu⁽⁶⁾ ziran, eta maitasun geiago emoten eutsoen: apainkeri⁽⁷⁾ ta oporraldeari⁽⁸⁾, gudako zaletasunari baiño.

(1) Alderraezkoak = nòmadas. (2) Tirreno itsas-bazterrean, gaur Toskana dana. (3) Andi-mandiak = aristocracia. (4) ondorengo = hereditariamente. (5) Erritargoa = ciudadania. (6) Bereizpendu = disgregaciòn, separaciòn. (7) Apainkeri = adornos superfluos. (8) Opor-aldeari = vacaciones.

Etruskoak, erromatarren irakasleak izan ziran, Griegoen jendekuntz jakituriaren irakaskintzagaz.

4. Zer edo nortzuk izan ziran Arabe ta Mauritarrak ?.

Antziñekoak dira, eta Arabian sortutako Kamita Semitikoren leiñu ondorengoak dirala esaten dabe.

Etxegabe edo alderraiezko artzain izanda, Mesopotamia⁽¹⁾, Lurrarteko Itsasoaren Ekialdea ta Nilo ibaiaren ibarretan zabaldu ziran. //Arabiatarren osotasuna: Antziñako Babilonia, Asirio, Kananeotarrak⁽²⁾, Arameo, judu edo ebrautarrak eta Etiopgeienak egiten dabe. Eta leiñuzko senitasun antzera taldekatu egiten dira, euren izkuntzak erro batekoak diralako.

K.a.1.000 urte inguru, Arabian bizi ziran gizarteak, erreñuetan antolatuta egon ziran, eta orreitatik bi nagusienak: Marib eta Sai´a⁽³⁾ izanda, K.a. 950 urtean Idazti Deunaren ara beran, azken erri onen erregiña Jerusaleera joan zan, Salomon ikustera.

K.a.VI gizaldian Dariok, Arabiako Iparraldea satrapi⁽⁴⁾ baten biurtu eban. Eta erromatarrak K.a.106n urtean Arrizko Arabia⁽⁵⁾ sortarazi eban.

K.o. IVn gizaldian, itzuli ziran Abisinioak⁽⁶⁾ eta bertan egon ziran Himiaritarren ⁽⁷⁾ artean eztaibada gogorak sortu ziran, Ekialdeko erromatarren kaizertza sartu bear izanda erdian, bakeak lortzeko.

580an Mahoma, la Mekako Koreitxitastar leiñu baten jaio zan, eta 632an Medinan il. Beren aita, Siriakin Kameluakaz salerosten ibili zana il eta gero jaio zan Mahoma, eta lenengo bere aitona ta gero bere osaba batek azi edo azerazi eben. 24 urte euki ebazala, oso aberatza zan Kadidja alargunarekin ezkondu zan eta euki ebezan zortzi seme alabetatik, Fatima bakarrik aipatzen da.

Urte asko borrokan ibilita ondoren, igarle⁽⁸⁾ biur-tuta, bere esanaren aldeko lagun asko euki arren, etsaiak be agertu jakozan eta K.o.622an Uztaillaren 16an⁽⁹⁾ Medinara igez ebanean, bertan aurkitu ebazan bazkide gogotsuakin, beren erkidegoa antolatu, mezkita eraiki, erlijiozko gurketaren era-arrauak ezarri, eta juduak erakarteko porrot eginda ondoren, ziñ ustelaren⁽¹⁰⁾ aurka, guda santua asi eban.

K.o.630ean La Mekara joanda, erlijio ta politikan nagusi izendatu eben. Beren irakaskintzak Koraneko liburuan batuta.

(1) Mesopotamia=Asia Menor, entre el Tigris y el Eufrates.(2) Kananeos = antigua ciudad de Palestina, donde hizo Jesus su primer milagro, eta Amorrítak, Moabitak eta Feniziarrak zirenak. (3) Sai´a=Saba. (4) Satrapi=Persiatarren jaurlari edo agintaria. (5) Arrizko Arabia=Arabia Pètreea. (6) Abisinoak, Kristau-ak ziran. (7) Himiaritarren = judutarrak.(8)Igarle = Profeta. (9) Au da hejira edo musulman erlijioaren asiera.(10) Ziñ-ustel = infiel.

Beren ondorengoak, batasunezko teokrazi jaurkintza orregaz gudarako sukartuta, Iparraldetik: Siria, Ejipto ta Persiagaz jabetu ziran eta Afrikako Iparraldetik zabaldua, VIIIn gizaldiaren amaieran Mauritaniara⁽¹⁾ joan eta islandartu eban.

711n urtean Tarik ben Zeyaden gudalozteak erdi ugarte onetara aldatuta, eta Rodrigori Guadaleten irabazi ondoren, Auñamendietara igon eben, eta Frantzia Poitierseraño sartuta, Marteltar Karlosek geratu ebazan.

756an I Abderramanek Guadalkibir guda ostean, Kordoban Omeyatar leiñua bir ezarri eban.

762ko urtean La Mekaren ordezkari Kufa, Damasko ta Bagdadeko Uri nagusiak izendatu ebezan eta musulman laterriak ugaritu ondoren, 1.258an Bagdaden Mongoliarrak sartu ziranean moruen berakada oskatu edo marratu eban, eta maldabera ori, 1.517an Turkoak Ejipto menderatu eta Islam osotasunaren menpekotasuna lortu ebenean amaitu zan.

929ko urtean IIIIn Abderramanek, Kordobako kalif erriaren Kalifa izendatu zan, politika, diru kontu eta jakintzan, aurrerakuntza aundiak artuta.

Atutxa'tar Paul

Zornotza'n 2013an Urtarrillaren 15ean

(9) Iparraldetik Mendebaleko Sahara eta Arjelia, Ekialdetik Mali, Ego aldetik Mali ta Senegal, Ipar Mendebaletik Sahara eta Mendebaletik Atlant Itsasoa mugatzen dabena eta len erdi ugarte onegaz muga egiten ebana